

Bu gün sosial şəbəkələrdən istifadə etməyən çox az insana rast gəlmək olar. Əksəriyyətimiz hətta bir neçəsindən istifadə edirik. Bunun ilkin səbəblərindən biri internetdə, sosial mediada lazım olan məlumatların əldə edilməsinin asan, rahat və effektiv olmasıdır. Sosial şəbəkələr sonsuz informasiya okeanıdır. Axtardığımız hər hansı bir məlumatı anında tapa bilirik. Elə buna görə də əsas istifadə olunanlar sırasında olan feysbuk, yutub, instaqram kimi sosial şəbəkələrdə demək olar hər kəsin hesabı var.

Sosial şəbəkələrdən istifadə zamanı yaş həddi gözlənilməlidir

Yetkin insanlar sosial şəbəkələrdən istifadə imkanlarını müəyyən edər bildikləri halda, dünyagörüşü, psixikası tam formalaşmamış uşaqlar burada lazımsız, yaşlarına uyğun olmayan, onlar üçün hətta həyatı təhlükə daşıyan

da görürük ki, uşaqlarda bir çox psixoloji narahatlıqlar, erkən yaşda müxtəlif nitq problemləri, təfəkkürlə bağlı narahatlıq yaranır. Özünə qapanma və digər buna bənzər psixoloji fəsadların yaranmasının da şahidi oluruq. valideynlər uşaqların hansı oyunlar oynadığına, sosial şəbəkələrdə nəyə baxdığına nəzarət edər və zamanı düzgün tənzimləyə bilsələr, düşünür

Sosial şəbəkə asılılığı

Və ya uşaqları gözləyən təhlükə barədə nə bilirik

informasiya burulğanına məruz qala bilərlər. Şəbəkələrin təyin etdikləri qaydalara əsasən, platformalardan istifadə edənlərin minimum yaş həddi 13 olmalıdır. Lakin bu belə olmur. Odur ki, sosial şəbəkələrlə bağlı narahatlıq doğuran məqamlar yaranır. Bu narahatlıqların ən başlıcası sosial şəbəkə istifadəçiləri arasında uşaqların, hətta azyaşlıların çox olmasıdır. Ən böyük narahatlıq isə odur ki, sosial şəbəkə istifadəçiləri arasında azyaşlıların sayı durmadan artır.

Bəs bu ucsuz-bucaqsız kəhkəşanda uşaqlarımızı hansı təhlükələr gözləyir? Onları necə qorumağıq? Valideynin, müəllimlərin, cəmiyyətin üzərinə hansı öhdəliklər düşür? Bununla bağlı zəruri qanunvericilik bazası varmı və biz bunları bilirikmi?

Uşaqlar təbiətləri etibarilə gördüklərinə, onlara təqdim edilən hər şeyə saf hisslərlə yanaşırlar. Ətrafda nə varsa, hamısını sanki həqiqətmiş kimi qəbul edirlər. Çox zaman da aldanırlar. Həkim, uşaq inkişafı və reabilitasiyası üzrə mütəxəssis Ülviyyə Mirzəyeva söyləyir ki, sosial şəbəkələr gündəlik üzlədiyimiz, həyatımızı onsuz təsəvvür etmədiyimiz bir faktordur. "İstər böyük, istərsə də uşaqlar üçün onun müsbət və mənfi tərəfləri var. Məsələn, uşaqlar sosial şəbəkələrdə gördüklərini əksər hallarda tam anlama bilmirlər. Bunun realıq olduğunu düşünərək o şəkildə hərəkət etməyə çalışırlar. Burada tanımadığımız şəxslər çoxdur. Valideynlər mütləq diqqətli olmalı, yetkinlik yaşında onlarla həssas davranmalıdırlar. Uşaqlar müxtəlif təsirlərə məruz qala bilərlər - cinsi istismardan tutmuş maddi istismara qədər. Valideynlərlə övladları arasında sağlam münasibət, inam, güvən olmalıdır. Nəzarətsiz qalanlar üçün təhlükələr daha çoxdur. Valideynlər uşaqlarını güvənlərini sarsmadan daim nəzarətdə saxlamalı, onlara məsləhət və yönləndirmələri ilə dəstək olmalıdırlar".

Hər bir valideyn övladına nümunə olmalıdır. Uşaqlar valideynlərinin dediklərini yox, etdiklərini təkrarlayırlar. Əgər bu gün onlardan nəşə tələb ediriksə, ilk öncə özümüzə nəzər yetirməli, addımlarımızı götür-qoy etməliyik. Əks halda sözüümüzün kəsəri olmayacaq. Unutmamalıyıq ki, uşaq bir dəfə böyüyür. Psixoloq Elnur Rüstəmov isə bildirir ki, bu gün sosial şəbəkələrdən ifrat istifadədən dolayı yaranan narahatlıqlar çoxdur: "Uşaqların elektron cihazlarda aşırı zaman keçirməsi, valideynlərin hətta uşaqlarına bu zaman yemək yedizdirmələri, nadirlik etməməsi üçün əllərinə telefon vermələri, üstəlik, özlərinə bununla bağlı haqq qazandırmaları bizi də narahat edir. Belə olan hal-

rəm ki, ciddi problem yaranmaz. Nəzərə alaq ki, biz texnologiya, informasiya əsərində yaşayırıq".

Elektron cihazlar 3 yaşa qədər uşaqlardan uzaq tutulmalıdır

Mütəxəssislər 3 yaşına qədər uşaqların elektron cihazlardan uzaq tutulmasını tövsiyə edirlər. Valideyn özü bu prosesdə nümunə olmalıdır. Əgər o, sosial

keçirməyi isə hər bir valideyn özü təyin etməlidir ki, övladının etibarını itirməsin".

Uşaqların ala biləcəyi informasiya mənbələri çoxaldılmalıdır

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 94-cü maddəsində "Uşaqların zərərli informasiyadan qorunması haqqında" müddəə yer alır. Sənəddə uşaqların internetin fəsadlarından qorunması, başlıca olaraq nələrə diqqət yetirilməsi ilə bağlı ciddi tövsiyələr var. Hökumət tərəfindən uşaqların zərərli internet resurslarından qorunması üçün lazımi addımlar atılır.

Azərbaycan İnternet Forumunun prezidenti Osman Gündüz

bildirir ki, bütün sosial şəbəkələrdə təyin edilən müəyyən qaydalar var: "O qaydalarda yaş həddi ilə bağlı bəndlər mövcuddur. Uşaqların sosial şəbəkələrdən istifadəsində risklər mövcuddur. Valideynlər və müəllimlər uşaqları nəzarətdə saxlamalıdırlar. Bu məcrada onlar üçün risk doğuracaq informasiyalar çoxdur. Televiziya, saytlarda, sosial şəbəkələrdə uşaqlar üçün gərəklilə materiallar kateqoriyalaşdırılmamışdır. Qanun bunu tələb edir ki,

orda 6+, 12+, 18+ kimi yaş hədləri olsun. Valideynlər özləri də buna uyğun hərəkət etməlidirlər. Uşaqlar üçün riskli, arzuolunmaz informasiyalar yayılır. Bunu cəmiyyət, valideyn, müəllim ayırd etməli, tədbirli olmalıdır. Bu istiqamətdə maarifləndirici işlər gücləndirilməlidir".

Tamamilə internetsiz yaşamaq mümkün deyil, əslində, buna görə də yoxdur. Bu zaman uşaqlar istifadəçi həmyaşıdlarından geri qalacaqlar. Ekspert bildirir ki, istiqamətləndirmək, faydalı tərəflərini göstərmək, zaman məhdudiyəti qoymaq daha doğrudur: "Dövlət tərəfindən uşaqların ala biləcəyi informasiya mənbələri çoxaldılmalı, intellektual resursların sayı artırılmalıdır. Düzgün, faydalı, zərərsiz alternativlər təqdim olunmalıdır. Elə cəlbədedici etmək lazımdır ki, uşaqlar bura həvəslə daxil olsunlar. Onlara seçim imkanını biz verməli, istiqaməti düzgün müəyyənəndirməliyik. Əvvəllər bu istiqamətdə Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə layihələr həyata keçirmişik. Hesab edirik ki, Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi elektron təhlükəsizlik xidməti ilə birlikdə bu addımları atmalı, qrand layihə elan etməlidirlər. Həm də bütün bunlar təhsil ictimaiyyəti ilə birlikdə həyata keçirilməlidir. Bu sahədə maarifləndirici işlər mütləq gücləndirilməlidir".

Uşaqların dünyaya baxışı sürətlə dəyişir

İstənilən halda valideynlər uşağın sosial şəbəkədə səhifəsini, onların dostlarının siyahısını görməli, vaxtaşırı ona nəzər yetirməlidir. Şərt deyil ki, nəzarət

birbaşa profildən edilsin. Eyni zamanda dostluğunda olan insanların kim olduğunu bilməlidirlər.

Hər bir ailənin öz mühiti, öz qaydaları var ki, onları nəzərə almamaq olmaz. Amma yazılmış, illərin sınağından çıxmış nümunələr, hər bir uşağın öz xarakteri və psixoloji durumu var. Burada etibar, qarşılıqlı güvən ən əsas məqamdır. Unutmaq olmaz ki, 10-14 yaşlı uşaqların dünyaya baxışı artıq hər gün, hər saat dəyişir. Valideyn onunla həm mənəvi, həm də fiziki baxımdan birlikdə olmalıdır.

Övladımız sosial şəbəkədə özünə səhifə açdığı zaman onun yanında olmalı və bu işdə ona yardım etməliyik. Yaxşı olar ki, ona spamın nə olduğunu və ona necə reaksiya verməyi başa salaq, gizlilik funksiyalarını birgə quraşdıraraq ki, səhifədəki məlumatları hər kəs deyil, yalnız dostlar görsün. Uşağın ev ünvanını, telefon nömrəsini və digər şəxsi məlumatları qeyd etməsinə icazə verməməliyik. Onlara bu cür təhlükəsizlik tədbirlərinin səbəbini anlatmalıyıq.

Xüsusən gənclər yeni fikirlərə meyilli olurlar. Lakin həyat təcrübələri az olduğu üçün hər hansı təhlükə ilə üz-üzə qaldıqda doğru qərar verə bilmirlər. Dostlarının cəmiyyətində etdiklərindən təsirlənirlər. Ətrafındakı insanlardan əldə etdiyi məlumatlara tənqidi yanaşırlar. Sosial şəbəkələrin hər hansı birində gördüyü anket, üzvlük və sairə üçün haqlarında istənilən bütün məlumatları tərəddüd etmədən verirlər.

Sosial şəbəkələr uşaqların xoşbəxtlik hissini 14 faiz azaldır

Böyük Britaniyanın "The Times" qəzetində dərc olunan xəbərə görə, sosial şəbəkələrdə daha çox vaxt keçirən uşaqlar, daha az vaxt keçirənlərlə müqayisə edildikdə ikincilər dərsləri, məktəbləri, görünüşləri, ailələri və ümumilikdə həyatları haqqında bədbin olmalarına baxmayaraq, dostların əhatəsində özlərini daha xoşbəxt hiss edirlər.

Qəzetin təhsil üzrə redaktoru Rosemar Bennetin yazdığına görə, sosial şəbəkədə bir saat vaxt keçirmək uşaqların xoşbəxtlik hissini 14 faiz azaldır. Ekspert sosial şəbəkələr qarşısında bir sıra tələblər qoyub. Onun fikrincə, sosial şəbəkə saytlarının mütləq iki versiyası olmalıdır: böyüklər və uşaqlar üçün. Bu şəbəkələr yeniyetmələrdə öz xarici görünüşü ilə bağlı ciddi komplekslər yaradır, depressiyanın inkişafına təkan verir. Yeniyetmələr və cavanlarda asılılıq yaradır, adi həyatda münasibətin qurulmasını çətinləşdirir, ailədə münasibətlərin pozulmasına səbəb olur.

Bu problemin başqa bir nəhədicisi məqamı da var. Virtual məkanda müxtəlif qruplar yad ideologiyaların təbliği ilə fəal şəkildə məşğul olurlar. Bu isə uşaqların tərbiyəsində, psixologiyasına mənfi təsir göstərir. Gələcəyimiz olan uşaqlar, təəssüflər olsun ki, sosial şəbəkələrə üzv olmaqla, sosial qruplarda iştirak etməklə zərərli təbliğat mexanizminin təsiri altına düşürlər. Tədrisən onların psixoloji durumunda dəyişikliklər baş verir. Bəzi mənfi cərəyanların təsiri altında olan uşaqların nəinki psixologiyasında dəyişikliklər olur, həmçinin onlardan öz məqsədləri üçün istifadə də edilirlər. Həmin qruplar qadağan olunmuş materialların yayılmasında uşaqlar, yeniyetmələr arasında dünyagörüşü, düşüncəsi dayanıqlı olmayan qurbanlarını axtarır və tapırlar da. Düşüncə tərzi, şüuru tam formalaşmamış uşaq və ya yeniyetmə istər-istəməz təsir altına düşür, bu və ya digər formada qurbana çevrilir. Düzünü desək, təbliğat özü düşünülmüş bir siyasətdir.

Uşaqlar bizim gələcəyimizdir. Onların taleyi üçün valideynlər məsuliyyəti daşıyırlar. Əgər uşaqların, gənclərin ruhu şumlanmamış tarla kimi saxlansa, oradan ancaq əlaqə otu və tikan toplamaq olar. Fidanlarımızı elə böyüdüb, tərbiyə etməliyik ki, Vətəninə, millətinə, xalqına layiq olsunlar. Addımlarını düzgün atıb, bürümədən irəliləsinlər.

Ülkər XASPOLADOVA,
"Azərbaycan"